

Länsstyrelsen
Värmland

Bevarandeplan för Natura 2000-området

SE0610162 Öjenäsbäcken

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av utpekade områden med höga naturvärden inom EU. Målet med nätverket är att hejda utrotningen av vilda djur och växter och hindra att deras livsmiljöer förstörs. Nätverket är en av hörnstenarna i EU:s arbete med att bevara biologisk mångfald. Alla medlemsländer har ansvar att peka ut representativa områden för fåglar som är angivna i EUs fågeldirektiv (SPA) och för naturtyper och arter som är angivna i EU:s art- och habitatdirektiv (SCI/SAC). Genom utpekandet åtar sig länderna att långsiktigt bevara de utpekade naturvärdena i områdena. I fågeldirektivet och habitatdirektivet listas 170 naturtyper och sammanlagt cirka 900 växt- och djurarter som särskilt värdefulla. 90 av naturtyperna och drygt 100 av djur- och växtarterna i habitatdirektivets bilaga 1 och 2 finns i Sverige. Därtill häckar regelbundet cirka 60 av fågeldirektivets fåglar i vårt land.

Bevarandeplaner

För varje Natura 2000-område ska Länsstyrelsen ta fram en bevarandeplan. I några fall där Natura 2000-området också är naturreservat skrivs en kombinerad bevarandeplan och skötselplan. Bevarandeplanen ska innehålla en beskrivning av området med bevarandesyfte, bevarandemål och beskrivningar av de naturtyper och arter som ska bevaras. Bevarandemålen formuleras utifrån de förutsättningar som de utpekade arterna och naturtyperna behöver för att de ska ha gynnsamt bevarandetillstånd i området. Hot mot Natura 2000-områdets arter och naturtyper samt behov av bevarandeåtgärder, t.ex. skydd eller skötsel, ska också beskrivas. Informationen ska ligga till grund för förvaltning och tillståndsprövning enligt miljöbalken.

I bevarandeplanen redovisas gränser, naturtyper och arter enligt bästa tillgängliga kunskap. Uppgifterna skiljer sig i vissa fall från vad som är beslutat av regeringen och kommer av Länsstyrelsen i dessa fall att föreslås som ändringar till regeringen vid nästa revideringstillfälle. Förvaltning och tillståndsprövning ska utgå från den verkliga förekomsten av naturtyper och arter, varför det är nödvändigt att bevarandeplanen redovisar denna, även om uppgifterna inte har hunnit beslutas av regeringen.

Bevarandeplanen ska fastställas av Länsstyrelsen som är ytterst ansvarig för att målsättningen med området uppfylls. Bevarandeplanen ska revideras när ny kunskap tillkommer eller när förutsättningar för området ändras. Den ska tas fram och hållas aktuell i dialog med berörda intressenter och det är värdefullt om den som har ny information kontaktar Länsstyrelsen. Bevarandeplanen är i sig inte ett juridiskt bindande dokument varför formell reglering av skydd eller skötsel kan behövas t.ex. i form av beslut för naturreservat. Föreskrifter enligt eventuella skyddsbeslut gäller parallellt med den tillståndsplikt som råder vid åtgärder eller verksamheter inom ett Natura 2000-område.

Tillståndsplikt och samråd

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Tillstånd kan även krävas för åtgärder utanför Natura 2000-området om de kan påverka miljön i området. Detta regleras i miljöbalken (7 kap. 27-29§§). Inför en ansökan ska ett samråd hållas med Länsstyrelsen angående utformningen av tillståndsansökan och tillhörande miljökonsekvensbeskrivning. Eftersom det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kräver tillstånd rekommenderas en tidig kontakt med Länsstyrelsen. Vid skogsbruksåtgärder hålls initialt ett samråd med Skogsstyrelsen. Information om Natura 2000 finns också på Länsstyrelsens webbsida eller genom kontakt med Länsstyrelsens enhet för naturvård på telefonnummer 010-224 70 00.

Foto: Länsstyrelsen Värmland

Överst vänster: violettkantad guldvinge, Dan Mangsbo - överst mitten: silvertärnor (D.M.) - överst höger: långskägg (D.M.)

nedtill vänster: vattendrag (D.M.) - nedtill höger: skog, Anders Tedeholm ©

Länsstyrelsen Värmland

651 86 Karlstad

010-224 70 00

www.lansstyrelsen.se/varmland

Lännsstyrelsen
Värmland

Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0610162 Öjenäsbäcken

Kommun: Arvika

Områdets totala areal: 1,4 ha

Bevarandeplanen uppdaterad av Länsstyrelsen: 2017-11-06

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2017-12-29

Markägarförhållanden:

Statligt, Bergvik skog AB, privat.

Regeringsbeslut, historik:

SPA: Nej, pSCI: 2001-05-01, SCI: 2005-01-01, SAC: 2011-03-01, regeringsbeslut
M2010/4648/Nm

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet:

3260 - Mindre vattendrag

1029 - Flodpärlmussla, *Margaritifera margaritifera*

1386 - Grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*

1984 - Platt spretmossa, *Herzogiella turfacea*

Bevarandesyfte

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EUs fågeldirektiv eller art- och habitatdirektiv. För det enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Prioriterade bevarandevärden: Det främsta bevarandesyftet med detta område är att bevara naturtypen Mindre vattendrag (3260) samt arterna Platt spretmossa (1984) och Flodpärlmussla (1029). Utpekad för området är även Grön sköldmossa (1386).

Motivering: Öjenäsbäcken har en föryngrande population av den rödlistade, starkt hotade flodpärlmusslan, något som endast finns på ett fåtal lokaler i Sverige. Trots en kraftig tillbakagång av flodpärlmusslan både i Sverige och Europa som helhet utgör Sverige ett kärnområde för arten, vilket innebär att vi har ett internationellt ansvar för dess långsiktiga

överlevnad. Förutom flodpärlmussla och strömstationär samt sjövandrande öring, finns även ett rikt bottenfaunasamhälle med försurnings- och eutrofieringskänsliga arter. Sammantaget visar arterna på god vattenkvalitet och att vattendraget till stor del är naturligt med avseende på fysiska egenskaper. Öjenäsbäcken skyddas sedan 2010 genom naturreservat med syftet att bevara och utveckla ett fritt rinnande vattendrag med goda livsmiljöer för såväl flodpärlmussla som andra skyddsvärda arter i området.

Prioriterade åtgärder:

- Utrivning av dammen vid Gretjärns utlopp, som utgör vandringshinder för vattenlevande organismer, planeras till 2018.
- Miljöövervakning som bland annat innefattar vattenprovtagning, bottenfaunaprovtagning, elfiske och inventering av flodpärlmussla.
- Skogsstyrelsen bör vid behov meddela råd eller förelägganden vid skogsbruksåtgärder i närområdet för att undvika att Öjenäsbäckens hydrologi och vattenkvalitet påverkas negativt. Hänsyn till biflöden och källflöden vid åtgärder utanför det skyddade området är viktig vid rådgivning och tillståndsprövning.

Beskrivning av området

Öjenäsbäcken är ett ca 2,3 km långt vattendrag som sträcker sig mellan sjöarna Gretjärnet och Nysockensjön i Arvika kommun. Bäckens omges till största delen av ett barrskogsdominerat landskap med produktionsskogar. Dock finns längs en stor del av bäckens stränder en lövbård som domineras av gråal. Öjenäsbäcken har under lång tid varit starkt påverkad av människan, bland annat genom flottledsrensning, reglering och kringliggande skogsbruk. I bäckens tillrinningsområde dominerar finare jordarter. Inom området finns värdefulla biotoper för vattenlevande organismer som t.ex. raviner, blockrika forsar, fall och blottade strandbrinkar.

Öjenäsbäcken utnämndes till Natura 2000-område på grund av att vattendraget utgör ett mycket viktigt område för den hotade och för området utpekade flodpärlmusslan. I stor del av bäcken påträffas äldre musselindivider och delar av älven hyser småmusslor, vilket tyder på viss förnying. Hela Öjenäsbäcken utgör ett kärnområde för arten. Förutom flodpärlmussla finns strömstationär och sannolikt sjövandrande öring samt ett rikt bottenfaunasamhälle. Inventering av flodkräfta och signalkräfta genomfördes i september 2017 då ingen av arterna fångades i Natura 2000-området. I norra delen av Gretjärn och vattendraget mellan Gretjärn och Öjenässjön påträffades flodkräfta vid inventeringen. I Öjenäsbäcken förekommer, förutom en rik fauna, också en rad sällsynta mossor. Bland dessa finns de rödlistaste arterna timmerskapania och liten hornflikmossa. I den nordligaste delen förekommer de för området utpekade arterna platt spretmossa och grön sköldmossa. Biotopvårdsåtgärder har sedan 1993 genomförts för att förbättra livsmiljön för flodpärlmusslan, strömlökande fisk och andra strömlevande organismer (Se beskrivning under 3260 - Mindre vattendrag). Kalkning av länsstyrelsen pågår för närvarande inte i bäcken eftersom viss kalkning skedde i privat regi innan 2000-talet. Kalkningsuppföljning pågår och vid behov kan kalkning komma att återinföras.

Bäcken har också utpekats inom miljömålsarbetet (Levande sjöar och vattendrag) som ett av Värmlands mest skyddsvärda vattensystem samt som nationellt särskilt värdefullt vattendrag av Naturvårdsverket och Fiskeriverket med avseende på naturvård och fiske. Inom vattenmyndighetens arbete med vattenförvaltning utgör Öjenäsbäcken en vattenförekomst, SE663285-131247. Vattenförekomsten bedöms på grund av bristande konnektivitet ha måttlig ekologisk status enligt HVMFS 2013:19.

Vad kan påverka negativt

Hela Natura 2000-området Öjenäsbäcken omfattas av Naturreservatet Öjenäsbäcken och flera av de hot som beskrivs under respektive naturtyp och art regleras genom reservatets beslut och

skötselplan.

Skogsbruket är den dominerande markanvändningen i avrinningsområdet och utgör ett potentiellt hot genom åtgärder utanför naturreservatet som kan påverka vattendraget. I bäckens tillrinningsområde dominerar finare jordarter vilket gör att markskador i kombination med höga flöden kan medföra att lera och slam rinner ut i bäcken via diken och bäckar som mynnar där i. Längst norrut i avrinningsområdet finns ett potentiellt förerenat område i form av en silvergruva från 1800-talet. Påverkan från bäver är stor i området. Bäverdämmen skapar vandringshinder för fisk och bromsar vattenflödet, vilket kan leda till syrefattigt vatten och igenslamning.

Se även negativ påverkan under respektive naturtyp och art.

Bevarandeåtgärder

Följande bestämmelser och åtgärder bidrar på olika sätt till att utpekade naturtyper och/eller arter uppnår och bibehåller gynnsamt bevarandetilstånd i Natura 2000-området.

Gällande regelverk 2017:

- Enligt första stycket i 7 kap 28 a § miljöbalken krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Tillstånd enligt första stycket krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för skötseln och förvaltningen av det berörda området. Innan en tillståndsansökan lämnas in ska samråd hållas med Länsstyrelsen m.fl. (enligt 6 kap 4 § miljöbalken).
- Med stöd av 26 kap 9 § miljöbalken får tillsynsmyndigheten i det enskilda fallet besluta om de förelägganden och förbud som behövs för att miljöbalken samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av miljöbalken ska följas.
- Hela Natura 2000-området omfattas av beslut och skötselplan för Naturreservatet Öjenäsbäcken.
- Täkter är tillståndspliktiga enligt 9 kap. miljöbalken.
- Strandskyddet omfattar land- och vattenområden inom 100 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd enligt 7 kap. 14 § miljöbalken. Länsstyrelsen har beslutat om utvidgat strandskydd väster om Öjenäsbäckens mynning i Nysockensjön.
- Myndigheter och kommuner ska enligt 5 kap. 3 § miljöbalken ansvara för att miljö kvalitetsnormer för vatten följs.
- Vattenmyndighetens åtgärdsprogram för Västerhavets vattendistrikt (Förordning 2004:660 om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön).
- Anmälningsskyldighet eller tillståndsskyldighet för vattenverksamhet råder enligt 11 kap. miljöbalken.
- För markavvattning råder tillståndsskyldighet enligt 11 kap. miljöbalken.
- Fiskeriverkets föreskrifter (FIFS 2011:13) innebär krav på tillstånd för utsättning av fisk och vattenlevande kraft- och blötdjur.
- Flodpärlmussla ingår i art- och habitatdirektivets bilaga 2 och den är inte en prioriterad art där. Arten finns även upptagen i art- och habitatdirektivets bilaga 5 och betecknas med F i artskyddsförordningens (2007:845) bilaga 1.
- Grön sköldmossa är fridlyst enligt 8 § artskyddsförordningen (2007:845).
- Det är förbjudet att fiska flodpärlmussla enligt 2 kap. 5 § förordningen (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen.
- Vid skötsel av jordbruksmark skall hänsyn tas till naturvårdens intressen (12 kap 7-10 §§ miljöbalken).

Vid behov kan aktiva insatser behövas för att motverka främmande arter eller fiskstammar som kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och/eller orsaka genetisk kontaminering.

Öjenäsbäcken ingår i Nysockensjöns och Fjällsjön-Öjenäsjöns fiskevårdsområdesföreningar.

Nysockens FVOF har beslutat att fiske i alla tillrinnande vatten runt Nysockensjön är förbjudet, vilket är förenligt med syftet i naturreservatsbeslutet för Öjenäsbäcken. Detsamma gäller för rinnande vattendrag inom Fjällsjön-Öjenässjöns FVOF.

Mer detaljerade beskrivningar av bevarandeåtgärder ges under respektive naturtyp och art.

Uppföljning av naturtyper och arter

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000 - naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet:

3260 - Mindre vattendrag

Areal: 1,4 ha. Arealen fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Naturtypen omfattar små till medelstora naturliga vattendrag eller delar av vattendrag i flacka landskap samt i skogs- och bergslandskap. Den kännetecknas av naturliga variationer i vattenståndet och skiftande vattendynamik vilket skapar en variation av strandmiljöer och bottenar med förutsättningar för hög biologisk mångfald. Vattensystemen är normalt näringsfattiga i de övre delarna och mer näringsrika i de nedre. Vattendragen har en vegetation med inslag av flydbaldsväxter, undervattensväxter och/eller akvatiska mossor. För att tolkas som denna naturtyp bör vattendraget, i huvuddelen av sin sträckning, inte vara avsevärt påverkat av eutrofiering eller försurning. Det bör inte heller vara fysiskt påverkat genom förändringar i kontinuitet, hydrologi eller markanvändning i närmiljön. Naturtypen förekommer i samtliga regioner i Sverige.

Enligt rapportering år 2007 fanns då 186 Natura 2000-områden utpekade för naturtypen i Sverige varav 161 områden i den boreala regionen som Värmland tillhör. Många av vattendragen i boreal region är påverkade av vattenreglering som motverkar naturliga vattenståndsfluktuationer vilket påverkar strandmiljöerna negativt. Nästan alla vattendrag är fysiskt påverkade, historiskt av flottledsrensning och idag framförallt av skogsbruk, jordbruk, reglering och annan exploatering. Hänsynen till strandmiljöerna är oftast inte tillräcklig i skogsbruket och funktionella kantzoner saknas ofta. Vattenkvaliteten är ofta bristfällig, och i många fall finns främmande arter eller fiskstammar. Statusen i regionen bedömdes år 2013 som otillfredsställande för naturtypen mindre vattendrag, och trenden visar på en fortsatt försämring.

För lokal beskrivning av vattendraget, se områdesbeskrivning. Sedan flottningen avlystes 1993 har flera och omfattande åtgärder i bäcken genomförts för att återställa den till ett mer naturligt tillstånd. De senaste åtgärderna genomfördes 2012-2014. Återställningen har inneburit att tidigare uppschaktat material i form av block, sten och grus har återförts till rensade och rätade vattendragssträckor, att artificiella mindre vandringshinder har åtgärdats, att stängda sidofårar öppnats upp samt att våtmarker återställts. Dessutom har död ved tillförts vattendraget, en åtgärd och faktor som framförallt är positiv för öringen i form av mer skydd och mer föda men som indirekt även gynnar flodpärlmusslan. Åtgärderna har haft en övergripande målsättning att förbättra förutsättningarna för framförallt flodpärlmussla och öring men också att generellt gynna mångfalden av strömlevande fauna och flora.

För att den ingående naturtypen 3260 Mindre vattendrag ska uppnå och bibehålla gynnsamt bevarandetillstånd på lång sikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas:

- Vattenkvaliteten med avseende på försurande ämnen, näringsämnen, miljögifter och grumlande ämnen ska motsvara minst god ekologisk status.
- Naturlig eller naturliknande hydrologisk regim och vattendynamik som upprätthåller variationen gällande bottensubstrat, vegetation och strandstrukturer.
- Fri utveckling av strandzonen med naturliga erosions- och sedimentationsprocesser.
- I och i anslutning till vattendraget ska det finnas död ved, större stenblock, öppna sidofårar, lämpliga lekbottenar för fisk, opåverkade källflöden och utströmningsområden samt ett flertal strömmande och forsande sträckor.
- Naturliga omgivningar med strandskog/svämskog, våtmarker och mader för att upprätthålla

livsmiljöer, vattenkvalitet och en naturlig näringsomsättning. Strandskogen är viktig för beskuggning av strandnära partier och för tillgång på substrat i eller i anslutning till vattendraget.

- Ingen eller obetydlig påverkan av kanalisering, invallning och flottledsrensning.
- God konnektivitet, vilket innebär möjlighet till spridning och fria passager för djur, växter, sediment och organisk material i uppströms och nedströms riktning, samt från vattenförekomsten till omgivande landområden. Detta gäller även anslutande vattensystem.
- Frånvaro av främmande arter eller fiskstammar.
- Den för naturtypen karakteristiska vegetationen och strukturerna är en förutsättning för många av de typiska arterna som där har sin livsmiljö. Om de typiska arterna inte minskar påtagligt indikerar de att naturtypen upprätthåller viss kvalitet och viktiga ekologiska funktioner och därmed ett gynnsamt bevarandetilstånd för naturtypen.

Bevarandemål

Arealen mindre vattendrag (3260) ska vara 1,4 ha. Vattendraget ska ha en naturlig hydrologisk regim och vattenståndsvariation så att en variation av strandmiljöer med hög biologisk mångfald skapas. Det ska finnas strömmande och forsande sträckor samt effektiva passager för djur, växter, sediment och organiskt material till anslutande vattensystem och svamplan. Det ska finnas en funktionell kantzon i anslutning till vattendraget. Vattendraget ska vara naturligt eller naturligt med avseende på lopp och djup samt innehålla naturliga bottenstrukturer som block och död ved. Fisk och andra vattenlevande organismer ska kunna röra sig fritt i vattendraget varför antropogena vandringshinder inte ska förekomma. Främmande arter eller fiskstammar ska inte heller förekomma. Typiska arter av fisk och bottenfauna ska förekomma i riklig utsträckning och ska motsvara minst god status för kvalitetsfaktorerna fisk och bottenfauna enligt HVMFS 2013:19. Vattenkvaliteten ska vara god med avseende på näringsämnen, försurning, organiskt material och partiklar. Miljökvalitetsnormen innebär att vattenförekomsten ska ha minst god ekologisk status år 2021 och att statusen inte får försämrats enligt HVMFS 2013:19.

Negativ påverkan

Faktorer som utgör eller kan utgöra hot mot naturtypen är:

- Skogsbruk: slutavverkning, markavvattning, skyddsdikning och körning som medför markskador i tillrinningsområdet kan orsaka ökad belastning av humusämnen, grumling och öka risken för erosion. Avverkning av strandskogen ökar solinstrålningen, minskar tillgången på död ved och nedfall av organiskt material (löv etc.). Båda typerna av ingrepp förändrar hydrologi och struktur i strandzonen samt ger igenslamning av botten.
- Jordbruk: intensiv växtodling i strandzonen ökar risken för erosion/grumling samt läckage av näringsämnen och bekämpningsmedel.
- Reglering av vattenföringen; småskalig utbyggnad i kvarvarande oreglerade vattendragssträckor eller fortsatt/ökad påverkan i redan reglerade vatten. Reglering kan orsaka störd flödesdynamik, överdämning av våtmarks- och strandområden, torrläggning av vattendragssträckor och/eller ändrade näringsförhållanden.
- Kanalisering, fördjupning och invallning för att förhindra översvämning. Minskade vattenståndsvariationer och jämnare flöde orsakar mer ensartade botten- och strandmiljöer och minskar förutsättningarna för arter som är beroende av naturlig flödesdynamik.
- Vattenuttag under perioder med lågvattenflöde innebär risk för uttorkning, förhöjda vattentemperaturer och syrgasbrist.
- Utsättning av främmande arter, eller fiskstammar kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och/eller orsaka genetisk kontaminering.
- Ensidigt fiske av vissa arter eller för hårt fiske i förhållande till vattendragets eller anslutande sjöars naturliga produktionsförmåga kan påverka konkurrensförhållanden och naturlig artsammansättning.
- Exploatering av strandområdet, så som byggande av bostäder och vägar, är negativt för

möjligheten att upprätthålla naturliga strandmiljöer och riskerar att öka framtida efterfrågan om översvämningsskydd.

- Regleringskonstruktioner, broar och vägtrummor kan medföra fragmentering bland annat genom vandringshinder för vattenlevande organismer.
- Utsläpp av föroreningar från punktkällor, t.ex. avlopp, industri, täkt eller annan verksamhet riskerar att försämra vattenkvaliteten. Även exploateringsverksamhet som orsakar grumling och utsläpp av miljöfarliga ämnen.
- Utsläpp av föroreningar från antropogena diffusa källor, t.ex. försurande ämnen och miljögifter från skogsbruk eller annan verksamhet kan försämra vattenkvaliteten.
- Kalkning av omgivande våtmarker förändrar de fysiska och kemiska förutsättningarna för strandmiljöernas naturligt förekommande arter.
- Kalkning av naturligt sura (icke antropogent försurade) tillflöden och sjöar påverkar förutsättningarna för de arter som är anpassade till naturligt sura förhållanden.
- Upphörd kalkning eller utebliven önskvärd effekt av kalkning kan också utgöra hot mot naturtypen.

Bevarandeåtgärder

Skydd/Skötsel:

Hela Natura 2000-området Öjenäsbäcken skyddas genom naturreservat. Skötseln bedrivs i enlighet med beslut och skötselplan för Naturreservatet Öjenäsbäcken.

Under tiden för bevarandeplanens uppdatering pågår länsstyrelsens planering av åtgärder i Öjenäsbäcken. En miljökonsekvensbeskrivning har upprättats för en planerad utrivning av Gretjärnsdammen och ansökan om tillstånd kommer att skickas till mark-och miljödomstolen. Utrivningsförslaget gällande Gretjärnsdammen går i stora drag ut på att hela dammen ska monteras ned och att en ny naturliknande tröskel uppströms nuvarande damm ska byggas. Samtidigt ska en förlängning av bäckfåran med en meandrande sträcka göras för att ta upp fallhöjden och få en medellutning av bäcken på max 2,5 %, vilket gör den vandringsbar för fisk. För att minimera längden på den nya bäckfåran behöver Gretjärn sänkas av.

Nedan följer exempel på åtgärder samt hänsyn som bör tas i Öjenäsbäckens närhet och i vissa fall även bör tillämpas i hela bäckens tillrinningsområde:

- Överfarter i vattendrag som mynnar i Natura 2000-området eller i sjön uppströms detta ska undvikas.
- Avverkningsytor i vattendragets tillrinningsområde bör planeras så att ytavrinningen filtreras genom våtmarker eller andra fungerande ekologiska skyddszoner.
- Om skyddsdikning måste göras i tillrinningsområdet bör diken ej nå vattendragen. Vidare bör sedimentationsbassänger anläggas. Detta gäller samtliga diken innan de når Öjenäsbäcken, inklusive vägdiken, framförallt i samband med underhållsarbeten som t.ex. rensning.
- Virkeslagring bör inte ske i vattendragens kantzonen.
- Rensning av diken och vattendrag undviks i tillrinningsområdet. Måste rensning av dike genomföras för att bibehålla dess funktion ska samråd ske med Länsstyrelsen och utföras med stor hänsyn enligt miljöbalkens allmänna hänsynsregler.
- Det är viktigt att desinficera redskap som ska användas i vattenmiljön för att undvika spridning av kräftpest.

Bevarandetillstånd

Vattenförekomsten SE663285-131247 bedöms ha måttlig ekologisk status enligt HVMFS 2013:19, på grund av problem med bristande konnektivitet orsakat av regleringsdammen vid Gretjärns utlopp. Enligt miljö kvalitetsnormen från 2016 är målet att Öjenäsbäcken ska nå god ekologisk status senast 2021 med motiveringen i kvalitetskravet att vandringshindret vid Gretjärn åtgärdas. I nuläget bedöms bevarandetillståndet för naturtypen mindre vattendrag i Natura 2000-området Öjenäsbäcken som icke gynnsamt.

1029 - Flodpärlmussla, *Margaritifera margaritifera*

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

Flodpärlmusslan är knuten till rinnande vatten med sten-, grus- eller sandbotten. Den förekommer i både större och mindre vattendrag både i skogs- och jordbrukslandskap, över hela landet. Strömhastigheten måste vara tillräckligt hög så att igenslamning, pålagring och inbäddning undviks under större delen av året. Musslorna blir köns mogna vid cirka 15-20 års ålder och kan bli över 100 år gamla.

För att arten ska kunna reproducera sig krävs ett permanent vattenflöde, relativt hög strömhastighet och i de flesta fall ett klart, syrerikt, näringsfattigt och välbuffrande vatten. Lokal reproduktion av öring eller lax är ytterligare förutsättningar för flodpärlmusslans överlevnad. Musslans larver lever som parasit på gälarna hos ung öring och lax och fiskarna utgör därmed en del av flodpärlmusslans livscykel. För att kunna tillväxa måste den lilla musslan hamna på en plats i en sand- eller grusbotten som genomströmmas av friskt vatten, så att musslan kan andas och filtrera näring. Spridning sker inom det aktivitetsområde som utnyttjas av småöringar, särskilt viktig är spridningen uppströms. Vandringshinder kan omöjliggöra återetablering av en utgången lokal population. Spridning sker normalt sett inte mellan vattensystem.

Under 1900-talet har arten gått kraftigt tillbaka inom stora delar av sitt utbredningsområde. Inventeringar visar att flodpärlmusslan är försvunnen från drygt en tredjedel av de lokaler i Sverige där den fanns under början av 1900-talet. Flodpärlmusslan förekommer uppskattningsvis i cirka 400 svenska vattendrag (2005). Trots den relativt stora förekomsten är arten rödlistad i landet, klassad till kategorin starkt hotad. Det stora problemet med flodpärlmusslan är att det i större delen av flodpärlmusslornas bestånd saknas föryngring, vilket på sikt leder till att arten dör ut. Flodpärlmusslan finns med på den internationella rödlistan då arten minskat starkt i hela sitt utbredningsområde. I Europa har arten minskat med hela 90 % under 1900-talet. Sett ur ett internationellt perspektiv utgör Sverige och angränsande länder ett kärnområde för arten.

I Öjenäsbäcken finns en av länets största förekomster av flodpärlmussla. Arten inventeras regelbundet (vart 3:e år) inom Länsstyrelsens miljöövervakning. Vid de senaste inventeringarna 2009, 2012 och 2015 uppskattades totalpopulationen av arten i vattendraget till 18370 individer (år 2009), 21376 individer (år 2012) och 20862 individer (år 2015). Vid inventeringen 2009 registrerades 19 individer mindre än 50 mm långa varav en individ var mindre än 20 mm (< 50mm: 10 %). År 2012 registrerades inga individer mindre än 50 mm långa (< 50 mm: 0 %) och 2015 registrerades två individer mindre än 50 mm långa varav ingen var mindre än 20 mm (< 50mm: 1 %). Utifrån resultaten från inventeringen 2015 bedömdes flodpärlmusselbeståndet, vid beräkning av skyddsvärdesklass enligt Naturvårdsverkets och Havs- och vattenmyndighetens metodik, ha ett högt skyddsvärde.

Bevarandemål

Det ska finnas ett livskraftigt och reproducerande bestånd av flodpärlmussla i området. Den uppskattade totalpopulationen bibehålls eller ökar jämfört med ett medelvärde av 2009, 2012 och 2015 års inventeringar (ca 20200 individer). Minst 10 % av populationen ska utgöras av unga musslor, mindre än 50 mm långd, och det ska finnas musslor mindre än 20 mm långd.

Vattendraget ska utgöra lämplig livsmiljö för flodpärlmusslan. Vattenkvaliteten ska vara god med avseende på näringsämnen, förorening, organiska ämnen och partiklar, och vattenflödet

permanent med en relativt hög hastighet. Det ska finnas strömmande och forsande partier samt lämpligt bottensubstrat för arten. Beskuggning ska finnas i tillräcklig omfattning så att kraftiga temperatursvängningar och höga maxtemperaturer undviks i vattendraget. En livskraftig och reproducerande öringstam är en förutsättning för att flodpärlmusslan ska kunna föryngra sig.

Negativ påverkan

Faktorer som utgör eller kan utgöra hot mot arten:

- Brist på lämpliga bottenar.
- Reglering minskar vattenhastigheten och leder till ökad sedimentation i fördämda delar. I korttidsreglerade vattendrag uppkommer stora och onaturliga flödesvariationer.
- Rensning leder till att musslor grävs bort och medför även ökad sedimenttransport och minskad habitatvariation i vattendraget.
- Fragmentering i kombination med små delpopulationer gör att lokala bestånd riskerar att försvinna.
- Trampskador från betesdjur (framförallt nötkreatur). Dels direkt mekanisk skada genom tramp, dels långvarig skada indirekt genom erosion och igenslamning i samband med trampskador i strandzonen.
- Avverkning/borttagande av skuggande träd och buskar längs mindre vattendrag leder till kraftiga temperatursvängningar med höga maxtemperaturer och ökad igenväxningsrisk.
- Körning i och vid vattendraget i samband med t.ex. skogsbruksåtgärder.
- Försämrade vattenkvalitet till följd av utsläpp av t.ex. försurande och syretärande ämnen och bekämpningsmedel.
- Övergödning leder till ökad produktion av organiskt material vilket bidrar till igenslamning och sänkta syrehalter.
- Vattenuttag kan leda till kraftigt varierande flöden med periodvis risk för låga syrekoncentrationer och torrläggning av små vattendrag.
- Försurning skadar flodpärlmusslan dels genom försämrade betingelser för öring, dels genom att musslorna får problem med kalkupptag och skalbildning.
- Hot mot öringens förekomst, spridning och lek, och därmed brist på värdfisk, vilket i sin tur hämmar föryngringen av flodpärlmussla.
- För mycket bäver; bäverdämmen skapar vandringshinder för värdfisken samt bromsar vattenflödet vilket kan leda till syrefattigt vatten och igenslamning.
- Förekomst av främmande fiskarter som amerikansk bäckröding och regnbåge vilka kan konkurrera ut naturligt förekommande öring- och laxbestånd och därigenom påverka flodpärlmusslans reproduktion negativt.
- Effekterna av ökad vattenfärg (brunifiering) kan förmodas ha viss negativ effekt.

Se även "Vad kan påverka negativt" på områdesnivå.

Bevarandeåtgärder

Flodpärlmusslan inventeras vart tredje år enligt länsstyrelsens miljöövervakning.

Fortsättningsvis kommer arten att övervakas i omdrev om högst sex år. Åtgärder i vattendraget har genomförts och planeras genomföras med den övergripande målsättningen att förbättra förutsättningarna för framförallt flodpärlmussla och öring men också att generellt gynna mångfalden av strömlevande fauna och flora (se även beskrivning och bevarandeåtgärder för Mindre vattendrag - 3260).

Ett åtgärdsprogram för bevarandet av flodpärlmussla genomfördes 2005-2010. Det långsiktiga målet var enligt programmet att flodpärlmusslan ska finnas kvar i livskraftiga populationer i hela Sverige där de naturgivna förutstämningarna erbjuder det. Prioriterade åtgärder enligt programmet var att sprida information och öka kunskapen kring arten i syfte att erhålla ökad hänsyn från de areella näringarna samt att restaurera de mest värdefulla lokalerna. Övriga åtgärder var inventering och övervakning av kända bestånd.

Under tiden för uppdatering av bevarandeplanen är ett nytt åtgärdsprogram för flodpärlmussla under framtagande.

Bevarandetillstånd

Vid inventeringarna 2012 och 2015 var andelen musslor, mindre än 50 mm långa, 0 % respektive 1 %. Det registrerades inga musslor mindre än 20 mm dessa år. Elfisket från 2016 visade på relativt höga tätheter av både årsungar och äldre strömstationära öringar i bäcken. På vissa lokaler var tätheten mycket hög. Länsstyrelsen har ett särskilt program för att följa upp effekten av den döda ved som har lagts ut för att gynna öringen. Resultaten från 2016 (ett år efter utlagd ved) visade högre tätheter av öring vid lokaler med ved än referenslokalerna utan ved. Ett års uppföljning är för kort för att få en egentlig bild av effekten men programmet ska fortsätta med syftet att utvärdera den långsiktiga effekten. Större individer (1kg+) har observerats i samband med lek, vilket tyder på att det troligtvis även förekommer sjövandrande öring. Med genomförda och planerade restaureringsåtgärder bedöms sjövandrande öring kunna öka. Trots ett uppskattat stort totalantal flodpärlmusslor vid de tre senaste inventeringstillfällena och god förekomst av öring bedöms bevarandetillståndet för flodpärlmusslan som icke gynnsamt. Motiveringen till bedömningen är att målen för förnyring inte uppnås och att flodpärlmusslans fortlevnad därför inte är långsiktigt säkrad i området.

1386 - Grön sköldmossa, *Buxbaumia viridis*

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

Grön sköldmossa förekommer i olika typer av frisk till fuktig barrskog och blandskog. Arten växer på multnande stammar och stubbar, oftast murken och mjuk ved av gran men ibland även tall och lövträd. I sällsynta fall kan den även förekomma direkt på humusrik skogsmark. Grön sköldmossa finns framför allt i skog med fortlöpande tillförsel av mjuk död ved. Sådana förhållanden är vanligast i skog som lämnats till fri utveckling med tillhörande intern beståndsdynamik och småskaliga naturliga störningar. Arten förväntas normalt kunna sprida sig som mest en meter vegetativt och effektivt en kilometer med sporer under en 10-årsperiod.

I Natura 2000-områdets nordligaste del har grön sköldmossa observerats på tre platser 2010 och vid en plats 2016. År 2010 fanns den ena förekomsten på en granlåga (okänt antal), den andra med en kapsel på en murken granlåga på bäckens västra sida och den tredje med två kapslar på en granlåga på bäckens östra sida. År 2016 observerades arten men substrat och antal är okänt.

För att den ingående arten grön sköldmossa ska uppnå och bibehålla gynnsamt bevarandetillstånd på lång sikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas:

- Kontinuerlig tillgång på lämplig ved inom spridningsavstånd på varje lokal.
- Skog med intern beståndsdynamik och småskaliga naturliga störningar.

Bevarandemål

Grön sköldmossa ska finnas i området i för arten lämplig livsmiljö. Artens populationsutveckling ska vara stabil och inte visa på bestående nedgång. Livsmiljön bestående av lågor med minst 20 cm diameter av främst gran i områdets skogsmiljöer ska förekomma i sådan omfattning att arten kan fortleva långsiktigt i området.

Negativ påverkan

Faktorer som utgör eller kan utgöra hot mot arten:

- Skogsavverkning (ökad exponering och uttorkning).
- Brist på lämpligt habitat genom oregelbunden tillförsel av grov död ved (med tät markkontakt) i skogen.
- Fragmentering. En fortsatt minskning av skog med död ved gör att avståndet mellan exemplar blir så långt att de isoleras från varandra.

Bevarandeåtgärder

Populationerna av grön sköldmossa ska regelbundet övervakas med riktade insatser. Vid samråd och annan rådgivning om skogsbruksåtgärder i de avrinningsområden som berör Natura 2000-området, ska särskild uppmärksamhet riktas mot att eliminera risken för markskador som kan orsaka slamning, förändra hydrologin eller hydrokemin i Natura 2000-området. I övrigt bedöms beslut och skötselplan för Naturreservatet Öjenäsbäcken samt genomförda och planerade åtgärder vara tillräckliga för att grön sköldmossa ska få tillgång till en långsiktigt hållbar livsmiljö i området.

Bevarandetillstånd

Arten har påträffats i Natura 2000-området både 2010 och 2016. Förekomst av kapslar noterades 2010, vilket tyder på att arten reproducerar sig genom sporer i området. Tillgången på gammal död ved är sparsam. Framför allt förekommer granlågor som varit döda i ca 4 år, vilka lagts ut i biotopvårdande syfte. Flera åtgärder som syftar till att återställa bäcken och dess omgivningar till ett mer naturligt tillstånd har utförts och planeras utföras enligt beslut och

skötselplan för Naturreservatet Öjenäsbäcken. Öjenäsbäckens ekologiska status förväntas bli god genom utrivning av dammen vid Gretjärns utlopp och kompletterande åtgärder. Sammantaget bedöms bevarandetilståndet för grön sköldmossa i Natura 2000-området Öjenäsbäcken som gynnsamt.

1984 - Platt spretmossa, Herzogiella turfacea

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

Platt spretmossa förekommer i Sverige framförallt i östra Svealand och östra Norrland. Arten växer på murken ved, på torvjord eller på socklar av al på fuktiga, skuggiga ställen i sumpskog. Många av de aktuella lokalerna är strandskog med mycket död ved av gran och klibbal. Arten gynnas av att skogen tidvis översvämmas. Småskaliga störningar och intern beståndsdynamik, som leder till fortlöpande tillförsel av grov död ved i olika former, är en förutsättning för att arten ska finnas. Platt spretmossa sprider sig med hjälp av sporer. Arten förväntas normalt kunna sprida sig som mest 1 meter vegetativt och 1 kilometer med sporer under en 10-årsperiod. Arten är livskraftig (LC) i Sverige.

I Natura 2000-områdets nordligaste del har platt spretmossa påträffats 2010 och vid biogeografisk uppföljning av mossor 2016. År 2010 påträffades arten på en liten samling klens granstockar (<20 cm i diameter) vid bäckens ostsida. Omgivande biotop beskrevs som lövrik barrskog intill en större skogsbäck (Öjenäsbäcken). År 2016 påträffades fyra delförekomster, alla med en yta på 5-10 cm². Två av förekomsterna växte på granlågor varav en var känd sedan tidigare, båda utan kapslar 2016. De andra två förekomsterna växte på björk respektive en sockel av okänt trädlag, varav den på sockeln hade kapslar.

För att den ingående arten Platt spretmossa (1984) ska uppnå och bibehålla gynnsamt bevarandetillstånd på lång sikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas:

- Tillgång till klibbalssocklar, torvjord eller murken ved, ofta av gran, som utgör substrat för arten.
- Tidvisa översvämningar av skogen där arten växer.
- Skuggigt och fuktigt mikroklimat.

Bevarandemål

Platt spretmossa ska finnas i området i för arten lämplig livsmiljö. Artens populationsutveckling ska vara stabil och inte visa på bestående nedgång. Substrat bestående av murkna lågor och klibbalssocklar i bäckfåran och bäckens strandskog ska förekomma i sådan omfattning att arten kan fortleva långsiktigt i området. Växtplatserna ska tidvis översvämmas och miljön ska vara skuggig med fuktigt mikroklimat.

Negativ påverkan

Faktorer som utgör eller kan utgöra hot mot arten:

- Brist lämpliga substrat så som murken ved, socklar av al eller torvjord.
- Torrläggning av sumpskog med naturskogsqualitéer.
- Slutavverkning och andra omfattande skogsbruksingrepp hotar artens livsmiljöer genom sin påverkan på hydrologi, ljusförhållanden m.m.

Bevarandeåtgärder

Populationerna av platt spretmossa ska regelbundet övervakas med riktade insatser. Vid samråd och annan rådgivning om skogsbruksåtgärder i de avrinningsområden som berör Natura 2000-området, ska särskild uppmärksamhet riktas mot att eliminera risken för markskador som kan orsaka slamning, förändra hydrologin eller hydrokemin i Natura 2000-området. I övrigt bedöms beslut och skötselplan för Naturreservatet Öjenäsbäcken samt genomförda och planderade åtgärder vara tillräckliga för att platt spretmossa ska få tillgång till en långsiktigt hållbar livsmiljö i området.

Bevarandetillstånd

Arten har påträffats i Natura 2000-området både 2010 och 2016. Förekomst av kapslar noterades 2016, vilket tyder på att arten reproducerar sig genom sporer i området. Tillgången på gammal död ved är sparsam. Framför allt förekommer granlågor som varit döda i ca 4 år, vilka lagts ut i biotopvårdande syfte. Uppgifter om förekomst av alsocklar finns inte tillgängliga. Flera åtgärder som syftar till att återställa bäcken och dess omgivning till ett mer naturligt tillstånd har utförts och planeras utföras enligt beslut och skötselplan för Naturreservatet Öjenäsbäcken. Öjenäsbäckens ekologiska status förväntas bli god genom utrivning av dammen vid Gretjärns utlopp och kompletterande åtgärder. Med bakgrund av detta bedöms bevarandetillståndet för platt spretmossa i Natura 2000-området Öjenäsbäcken som gynnsamt.

Dokumentation

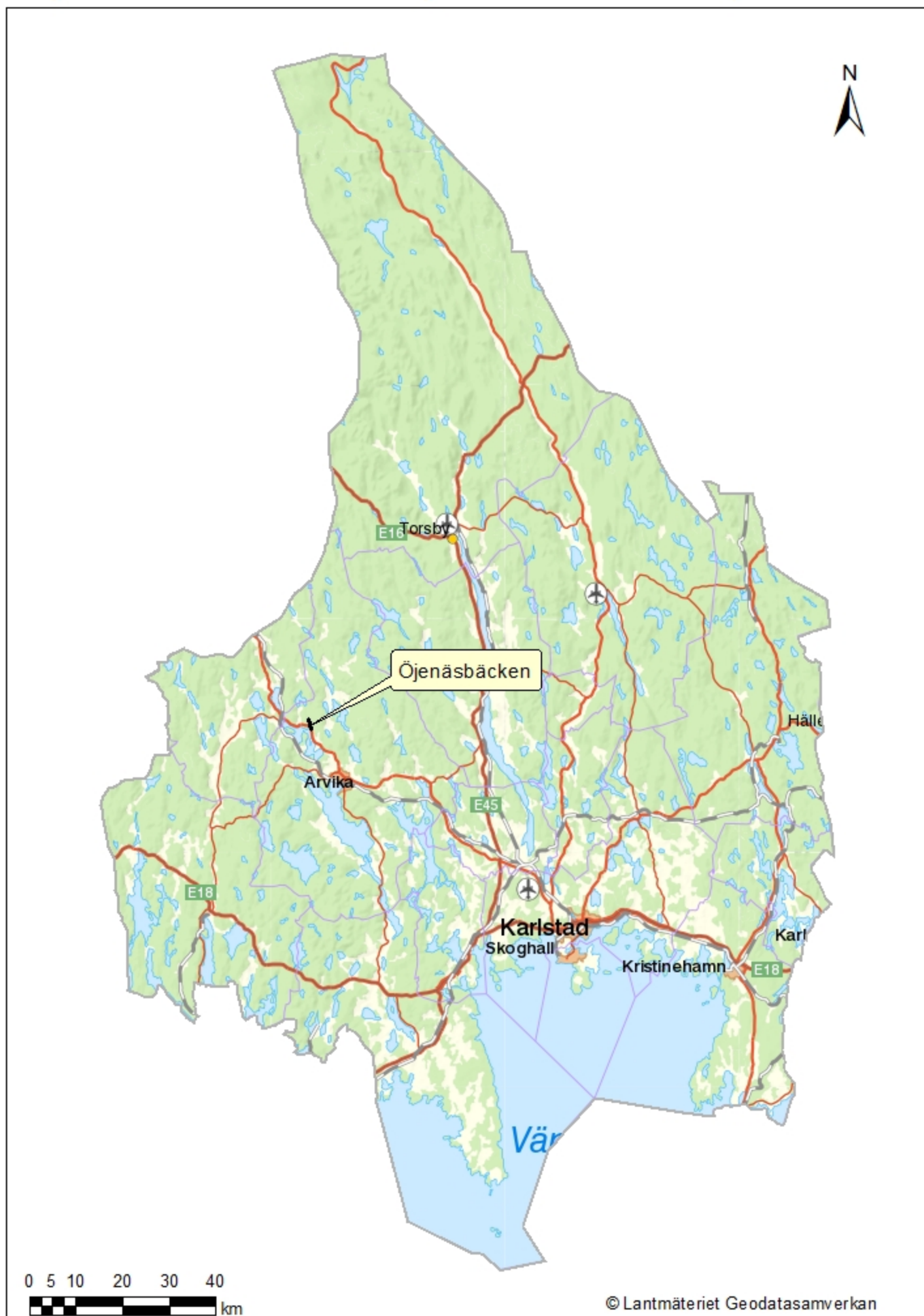
Följande underlag har använts vid sammanställningen av bevarandeplanen:

- Havs- och vattenmyndigheten.Handledning för miljöövervakning, undersökningstypen Stormusslor. Version 1:3: 2016-11-01.
- Länsstyrelsen Värmland. Miljöövervakning av flodpärlmussla i Värmlands län - Inventeringsdata och populationsuppskattning för Öjenäsbäcken 1996, 1999, 2003, 2006, 2009, 2012 och 2015. Opublicerat.
- Länsstyrelsen Värmland. S-län Kalkdatabas. Uppgifter hämtade 2017-09-11
- Länsstyrelsen i Värmlands län. Basinventering 2005-2009 inklusive kompletterande inventeringar, bedömningar och kvalitetssäkring av Natura 2000-områden. Opublicerat.
- Länsstyrelsen i Värmlands län. 2010. Bevarandeplan för Natura 2000-området SE0610162 Öjenäsbäcken. Fastställd 2010-05-10.
- Länsstyrelsen i Värmlands län. 2017. Samrådsunderlag för åtgärder i Öjenäsbäcken. Upprättat 2017-04-11.
- Naturvårdsverket. 2004. Handledning för miljöövervakning, undersökningstyp Övervakning av stormusslor. Version 1:1: 2004-2010.
- Naturvårdsverket. 2005. Åtgärdsprogram för bevarande av flodpärlmussla. Rapport 5429.
- Naturvårdsverket. 2011. Art- och naturtypsvisa vägledningar, 3260 Mindre vattendrag, 1029 Flodpärlmussla, 1386 Grön sköldmossa, 1984 Platt spretmossa. www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Skyddade-omraden/Natura-2000/ [2017-09-07]
- Sveriges lantbruksuniversitetet. (2016). Svenskt elfiskeregister. Fångst per elfisketillfälle i Öjenäsbäcken 2016. <http://www.slu.se/institutioner/akvatiska-resurser/databaser/elfiskeregistret/> [2016-12-13]
- VISS (Vatteninformationssystem Sverige). Öjenäsbäcken SE663285-131247. <http://www.viss.lansstyrelsen.se/> [2017-09-07]

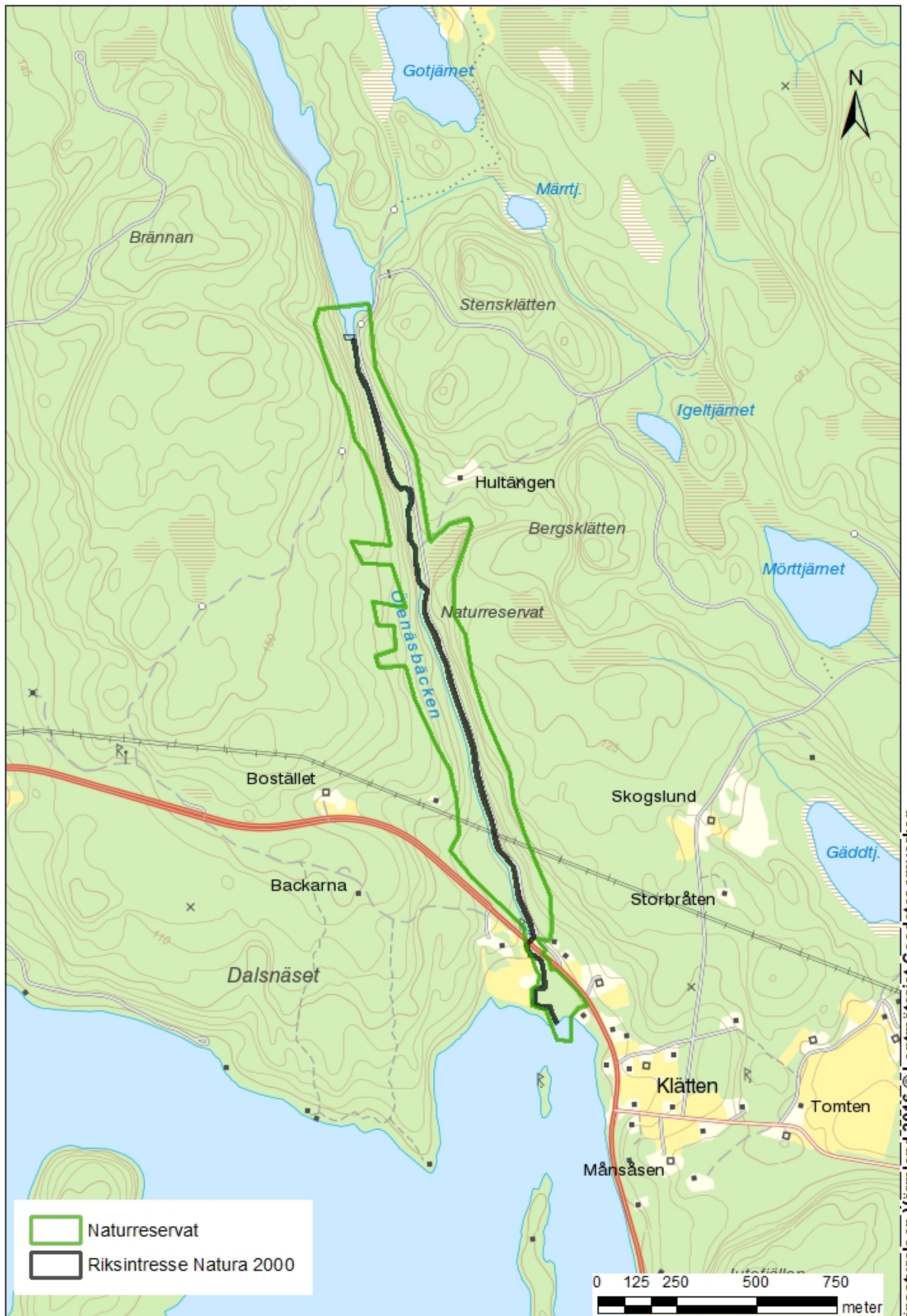
Bilagor

1. Översiktskarta
2. Karta över Natura 2000-områdets avgränsning, tillika naturtypens avgränsning.

Bilaga 1. Översiktskarta med markering för Natura 2000-området Öjenäsbäcken

Bilaga 2. Karta med Natura 2000-områdets avgränsning.

Länsstyrelsen
Värmland

Länsstyrelsen Värmland, 651 86 Karlstad, 010-224 70 00
www.lansstyrelsen.se/varmland